

Die Rezeption des Buddhismus im Mittelalter

การรับแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ามาในยุคกลางของยุโรป

พุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รับรู้ในยุโรป ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยเข้ามาสองช่องทางคือ วรรณคดีสอนศาสนาคริสต์ทางหนึ่ง กับ จดหมายเหตุของนักเดินทางอีกทางหนึ่ง วรรณคดีที่เกิดจากการดัดแปลงปรุงแต่งนั้นเก่ากว่า และไม่ได้มีรากฐานมาจากความรู้ที่ได้ประสบมา ทั้งยังไม่ได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่แปลก คือสิ่งที่แตกต่าง (เป็นอีกอย่างหนึ่ง : ผู้แปล) แต่กลับไปยึดมาเป็นของตน เรากำลังพูดถึงนิพนธ์หลาย ๆ เรื่องที่เกิดจาก การนำตำนานพุทธประวัติมาดัดแปลง ให้เป็นวรรณคดีหรือนิยายทางศาสนาคริสต์ ซึ่งเริ่มแพร่มาจากนิพนธ์ที่ชื่อว่า ‚Bahlavariani‘ ของพวกจอร์เจียน ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 7 และไปแพร่หลายในนิพนธ์ต่างๆ ของยุโรปตะวันออกและตะวันตก ต่อมา นิยายถ้อยจกศักดิ์สิทธิ์จึงได้ปรากฏขึ้นในสมัยยุคกลางของยุโรป

หากเราจะหาความแตกต่างระหว่าง การรับเอาความคิดแบบพุทธเข้ามา โดยใช้การหยั่งรู้จาก สิ่งที่ได้พบเห็นกับการรับเข้ามาในแบบที่นำมาปรุงแต่งเพิ่มเติม นั้น ก็คงจะสรุปได้ว่า ขณะที่ นักเดินทางบันทึกเรื่องราวไปตามที่รู้เห็นด้วยหลักการแยกแยะไม่นำมาปะปน กับเรื่อง และเล่าถึงสิ่งที่แปลกกว่าเป็นสิ่งที่ประหลาดน่าพิศวง (ลักษณะเฉพาะตัว: ผู้แปล) ส่วนพวกนักแต่งนิพนธ์ กลับนิยมใช้หลักการ ผนวกเข้ามาในเรื่อง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในลักษณะของ „การนำมาทำให้เป็นแบบคริสต์“ นั่นเป็นลักษณะโดยสังเขปในการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง

การแยกแยะออกไป และการนำมาผนวกในเรื่อง มีหลักการอยู่บนพื้นฐานของ ความแตกต่างกับความคล้ายคลึง ขณะที่ การแยกแยะออกไป ให้อภิสิทธิ์กับความแตกต่างทางศาสนา มากกว่าความคล้ายคลึง การนำมาผนวกในเรื่อง กลับนำความแตกต่าง(ที่มีลักษณะเฉพาะตัว: ผู้แปล) ระหว่างศาสนามาบั่นทอน ทำให้หมดคุณค่า และถึงกับกำจัดให้สิ้นไปเมื่อตกอยู่ภายใต้อำนาจของคริสตจักร

ความแตกต่างของพุทธศาสนา กับ คริสต์ศาสนา โดยหลักใหญ่ประการแรกก็คือ พื้นที่ทางเทวโลก แผ่นดินในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่มีแนวทางความคิด ในเรื่องการได้รับการอภัยบาปและไถ่บาปจากพระเจ้า ในด้านมานุษยวิทยาก็มีความแตกต่างอยู่ด้วยเช่นกัน ตรงที่พุทธศาสนามุ่งไปที่การทำลายอึดตาย การเข้าสู่นิพพาน และมีเรื่องของการเดินทางของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการดำเนินต่อไปของการมีชีวิต (การไปเกิดใหม่) ส่วนในเรื่องของความคล้ายคลึงนั้น ทั้งสองศาสนามีทัศนะต่อโลกตรงกันว่า โลกนี้มีแตกดับไม่จีรังยั่งยืน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในทางจรรยาบรรณก็มีเรื่องของ การตัดขาดจากโลกวัตถุและกามารมณ์ ด้วยการตัดกิเลสตัณหาในทุกรูปแบบด้วยเหตุนี้เอง เหล่าสาวกของทั้งสองศาสนาจึงมีรูปแบบการครองชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ทั้งโยคีผู้บำเพ็ญตบะ เฮอร์มิตหรือนักพรตผู้ถือสันโดษในป่า และคณะสงฆ์ นักบวช แมชี ผู้ถือศีลอยู่ในวัด

ข้าพเจ้าตระหนักดีว่าการนำพระธรรมแห่งพุทธศาสนามาเรียบเรียงด้วยถ้อยคำและความหมายในภาษาของโลกแถบตะวันตก เป็นเรื่องที่ยากยิ่ง ความหมายที่แท้จริงอาจผิดเพี้ยนไปได้ ด้วยการบรรยายครั้งนี้ เป็นเพียงการอธิบายให้เกิด

การรับรู้หลักความคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นขั้นแรกเท่านั้น ไม่ใช่การแสดงหลักธรรมทั้งหมด แต่ในอีกทางหนึ่ง พระสูตรหลายเล่มได้รับการชำระและปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ช่วยให้การเรียบเรียงภาษาและความหมายไม่เปล่าประโยชน์ไปเสียตั้งแต่ต้น เราอาจจะนำหนังสือพระธรรมในยุคกลางมาเป็นแม่แบบในการใช้ภาษาก็ได้ โดยเฉพาะ จากนิพนธ์ของพระครูเอ็กรัต แต่เนื่องจากข้าพเจ้าไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะนำศาสนาพุทธ มาตีแผ่ถึงลักษณะเฉพาะตัวของศาสนา ข้าพเจ้าจึงต้องยอมรับกับการอธิบายแบบ เอาแต่ใจความ อันที่จริง ข้าพเจ้าเองก็ตกอยู่ในสถานะเดียวกับพวกผู้เดินทางไปสอนศาสนา ในเรื่องของความเข้าใจผิด อันเป็นไปตามครรลองของระบบแห่งศาสนา อันดับแรก ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างสาวกนิกายพรานซิสกัน ผู้ถูกออกผู้หนึ่ง ท่านมีชื่อว่า วิลเฮล์ม ฟอน รูบรูด โดยในช่วงค.ศ 1252 ถึง 1255 ท่านได้เดินทางเข้าไปในอาณาจักรมองโกล ซึ่งเป็นดินแดนของชนเผ่าทาร์ทา (ชนเผ่าแถบรัสเซียใต้ ยูเครน และไซบีเรียตะวันตก: ผู้แปล) จุดหมายเหตุที่ท่านเขียนรายงานไปถึงพระเจ้าลุดวิก (หลุยส์) ที่ 9 แห่งฝรั่งเศส เป็นจดหมายฉบับใหญ่มาก เมื่อท่านกลับมายุโรปได้ไม่นานนัก ทางนิกายก็ได้รับท่านเข้ามาและแต่งตั้งให้อยู่ในคณะศาสนาจารย์ผู้รอบรู้ จุดมุ่งหมายของนักบวชวิลเฮล์มในตอนนั้นก็คือ ศึกษาหาหนทาง ในการเกลี้ยกล่อมให้ชาวมองโกลหันมานับถือศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวท่านท่านเป็นผู้เป็นประมุขแห่งมองโกลเอง นัยทางการเมืองที่แอบแฝงอยู่ในภารกิจนี้ก็คือ การทำสัมพันธไมตรีกับชาวมองโกลเพื่อต่อต้านชาวอาหรับ อันเป็นกลยุทธ์ ในการบีบบังคับชาวมุสลิมฝ่ายตรงข้าม เราอาจจะกล่าวหาท่านวิลเฮล์ม ในเรื่องที่ท่านใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาพวก ซึ่งก็ไม่แปลกแต่อย่างใด เนื่องจาก นักบุญพรานซิสคัส ได้เคยพยายามที่จะเกลี้ยกล่อมให้สุดต่านเปลี่ยนมานับถือคริสต์มาแล้วเช่นกัน ตั้งแต่นั้นมา การแผ่ขยายอำนาจทางคริสต์ศาสนา จึงกลายมาเป็นหัวใจของนิกายนี้

จดหมายเหตุของท่านวิลเฮล์มคงจะมีใจความยืนยันถึงความมูมานะบากบั่นของท่าน คำชี้แจงถึงสาเหตุของความล้มเหลว การเห็นดีเห็นงามกับแผนการ และความเป็นไปได้ ที่จะดำเนินแผนการนี้ต่อไป

ในการแสดงถึงความแตกต่างระหว่าง คริสต์ศาสนา อิสลาม และพุทธศาสนานั้น ท่านวิลเฮล์มเลือกใช้รูปแบบดั้งเดิมในการสนทนาปัญหาธรรม นั่นคือ การโต้ว่าที่ การโต้ว่าที่ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการสนทนาปัญหาธรรมที่มีการต่อเติมเสริมแต่ง เช่น การโต้ว่าที่ระหว่างชาวคริสต์กับ ชาวมุสลิม โดย รูฟเฟิร์ต ฟอน ด็อยท์ เช่นเดียวกับ การโต้ว่าที่ระหว่างชาวคริสต์ ชาวยิว และชาวมุสลิม โดย เพทูลุส อับแบลาร์ด นอกจากนี้ ท่านวิลเฮล์มยังได้แสดงความคิดเห็นปลีกย่อย ในเรื่องความลึกลับ และการจัดลำดับการปกครองของชาวพุทธ ท่านได้ค้นพบความคล้ายคลึง ที่ปรากฏอยู่ในนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากท่านได้ไปเห็นหมู่เทวรูปบูชาเข้า และ ในนั้นมีเทวรูปองค์หนึ่งซึ่งท่านได้พรรณนาว่า „เทวรูปมีปีกคล้ายนักบุญมิกาเอล (ไมเคิล) “ เป็นไปได้ว่า ท่านคงจะไปเห็นเหล่าเทวรูปหลายๆ กรเข้า ซึ่งหนึ่งในนั้นอาจเป็นพุทธเจ้าแห่งความเมตตา (พระศรีอริยเมตตรัย: ผู้แปล) หรือไม่ก็เป็นเทวรูปผู้คุ้มครอง (เทพารักษ์) ที่เรียกว่า เทพมหากาฬ (Mahakala) นอกจากนี้ยังมีเทวรูปที่ .. คล้ายคลึงกับรูปปั้นพวกพระบิซอป (ตำแหน่งบาทหลวงผู้ปกครองบาทหลวงอื่นๆ) ในท่ายกมือชี้ นิ้วให้ศีลให้พร“ ซึ่งอาจเป็นพระพุทธรูปองค์ผู้หมุนกงล้อพระธรรมจักร หรืออาจจะเป็นพระปรางมาจารย์องค์ปัทมสัมภวะ (Pādmāsambhava/ โยคีจารย์จากอินเดียผู้นำศาสนาพุทธไปสู่อินเดีย ผู้บูชาลัทธิเทพเจ้าแห่งนิกายวัชรญาณ: ผู้แปล) หรือพระบรมครูอติศา (Atisha/ อติศาที่ปิงกรศรีญาณ ผู้สั่งสอนพุทธธรรมได้อย่างซาบซึ้ง ช่วยให้ศาสนาพุทธรุ่งเรืองยิ่งขึ้นในธิ

เบต: ผู้แปล) หรือ องค์การัมปะปะ ที่ 1 (Karmapa I / ปรามาจารย์พุทธินธิเบต) ทั้งสามองค์นี้สวมหมวกแดง หรือไม่ก็หมวกดำ ที่ดูไปแล้วคล้ายกับพระบิซ็อบในคริสตศาสนา ภายในวัดเอง ท่านก็ได้สังเกตเห็นสิ่งที่คล้ายคลึง เช่น พระพุทธรูปองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งท่านนำไปเปรียบเทียบกับ นักบุญ คริสโตโฟลุส (คริสโตเฟอร์) ท่านคงไปเห็นพุทธรูปสลีเอ็ดเศียรซึ่งทำให้ท่านนึกถึงยักษ์แม่น้ำ (นักบุญ คริสโตโฟลุส) ผู้แบกพระบุตรขึ้นบ่าเพื่อข้ามแม่น้ำ ในผลงานศิลปะทางศาสนาหลายๆชิ้น เราจะเห็นศีรษะเล็กๆ ของพระบุตรไหลอยู่เหนือศีรษะนักบุญ ชาวพุทธพยายามตอบคำถามของท่านวิลเฮล์มอันเป็นคำถามที่พวกเขาไม่เข้าใจเท่าไรนักถึงเรื่องพระเจ้าสูงสุดพระองค์หนึ่งบนสวรรค์ผู้ซึ่งไม่มีใครทราบถึงต้นกำเนิด ในความเป็นจริงทางพุทธศาสนาแล้ว การมีอยู่ของพระเจ้าไม่ใช่วัตถุในการปฏิบัติสมาธิทางพุทธ แต่การตั้งจิตให้มั่นคือเงื่อนไขและโอกาสในการบำเพ็ญเพียรเพื่อไปสู่การหลุดพ้นด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์แห่งพุทธศาสนาจึงไม่อาจตอบคำถามเรื่องพระเจ้าผู้มียุทธานุภาพได้ จนต้องปล่อยให้พวกมุสลิมหัวเราะเยาะเย้ยไป พวกมุสลิมเห็นด้วยกับท่านวิลเฮล์มว่าพระคัมภีร์ไบเบิลของคณะอิวานเจิลิส (พระคัมภีร์ใหม่: ผู้แปล) คือความจริง (อันที่จริงควรจะพูดว่า มีความจริงอยู่ในนั้น) จนในที่สุดพระสงฆ์ฝ่ายพุทธองค์หนึ่งได้มีโอกาสพูดบ้าง และยอมรับ ว่ามีพระเจ้าสูงสุดพระองค์หนึ่งอยู่จริง ซึ่งพระท่านคงหมายถึงองค์พระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นสมมติเทพ ถึงกระนั้น พระท่านก็ยังยืนยันกรานว่ายังมี .. พระเจ้า “ องค์อื่นๆ อีกหลายองค์ คำกล่าวนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาในบทที่ 25 อันเป็นบทที่เล่าถึงพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เช่น เหล่าพระสงฆ์ล้วนโกนศีรษะจนโล้น โกนหนวดเคราจนเกลี้ยง สวมใส่ผ้าสีเหลือง และถือพรหมจรรย์ ภายในวัด พระสงฆ์มาชุมนุมกัน โดยนั่งบนพื้นเป็นแถวคู่หันหน้าเข้าหากันและสวดมนต์จากพระคัมภีร์พร้อมกัน (แถวที่หนึ่งและสองหันหน้าเข้าหากัน แถวที่สองและสามหันหลังชนกัน: ผู้แปล) เหมือนที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ พระภิกษุเหล่านั้นมีสร้อยประจำสำหรับสวดมนต์จำนวน 102 เม็ด (ที่ถูกต้องคือ 108 เม็ด) และสวดว่า , โอม มณี ปัทมัม ’ (Om mani battam’) (หรือ โอม มณี ปัทเม หุม: ผู้แปล) ท่านรูปบรูคเห็น ว่าเสื้อผ้าและข้าวของเครื่องใช้เหล่านั้นมีความคล้ายคลึงกันอยู่ กับของนักบวชในคริสตศาสนา ท่านบรรยายว่า พระภิกษุเหล่านั้นครองผ้าเหมือนชุดที่นักปฏิบัติภารกิจรับใช้ศาสนา สวมในช่วงถือศีลอด ลูกประจำที่ใช้สวดมนต์ก็เหมือนกับสร้อยลูกประจำของนักบวชคริสต์ และพระพวกนั้นก็ใช้ระฆัง .. เหมือนพวกเรา “ ตามที่ท่านว่าไว้ รูปปั้นเทพเจ้าอื่นๆ ถูกวางอยู่โดยรอบ ตรงหน้าแท่นพระพุทธรูป มีโต๊ะวางตะเกียงและเครื่องสังเวย เหมือนในปัจจุบันนี้เช่นกัน ในวรรคที่เล่าถึงประเทศธิเบต ท่านก็ได้กล่าวถึงขามกระโหลกศีรษะมนุษย์ ที่เรียกว่า Kepalas แบบเดียวกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เช่นกัน ท่านวิลเฮล์มยังรู้อีกว่าสถูป หรือ (หรือ โกลู) เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ท่านเขียนไว้ว่า พวกเขาบรรจุถ้ากระดูกคนตายไว้ในปิรามิด ท่านวิลเฮล์มเอ่ยเช่นกันถึงความเชื่อเรื่อง ผลกรรมที่วิญญาณได้รับ ว่าวิญญาณของสัตว์ที่ตายไปก็อาจไปลงนรกเช่นกัน ซึ่งเป็นความนึกคิด แบบพุทธโดยแท้จริง เนื่องจากในพิธีกรรมของพระสงฆ์ ก็มีบทสวดช่วยเหลือนวิญญาณสัตว์ ให้รอดพ้นจากนรก (Gyap-dro) นอกจากนี้ ท่านยังได้เล่าถึงเด็กชายอายุสามขวบคนหนึ่ง จากแคว้น คาทาเยีย (หมายถึง จีนเหนือ) ผู้ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นลามะองค์หนึ่งที่กลับมาจุติใหม่บนโลก การกลับมาจุติใหม่นี้เองที่เป็นหลักฐานประการแรก ในการพิสูจน์ความเป็นรัชทายาท แห่งพระประมุขสูงสุด ในศาสนาพุทธแบบธิเบตที่ยังคงใช้ปฏิบัติกันอยู่ถึงทุกวันนี้ แบบเดียวกับ (ในภายหลัง) องค์ทะไล ลามะ และ องค์ป็นเซน ลามะ

ท่านวิลเฮล์มเขียนแล้วว่า ท่านมหาชานเม็งเคอะ ได้สั่งการให้มี การประชุมสังคายนาพระธรรม โดยให้เตรียมเป็น รายลักษณะอักษรไว้ก่อนล่วงหน้า ทั้งนี้สั่งให้เรียกชาวคริสต์ หมายถึง พระนิกายฟรานซิสกัน และชาวเนสโทเรียนผู้อาศัยอยู่ใน แคว้นทาทาร์ ชาวมุสลิม และ ชาวพุทธ กับชาวตูอิน มาร่วมสังคายนา (ตูอิน ตามสำเนียงการออกเสียงของท่าน วิลเฮล์ม หมายถึง คนจีนเต๋า-เย็น .. เหล่าชายแห่งทาง [ที่ถูกต้อง] ") ท่านวิลเฮล์มได้ไปหารือกับเหล่าสาวกแห่งแสรซี (หลักธรรมคำสอนที่ถูกปฏิเสธจากโบสถ์คาทอลิก) ผู้ซึ่งถือว่าอยู่ในคณะเนสโทเรียน หรือผู้แทนจากโบสถ์แห่งซีเรีย ตะวันออก ที่ซึ่งแพร่กระจาย อยู่ในแถบเอเชียกลางและตะวันออก ปรากฏว่าชาวคริสต์ในดินแดนตะวันออก ทำได้แต่เล่า ประวัติเรื่องราวต่างๆ ทางศาสนา แต่ไม่สามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้ จึงไม่อาจช่วยท่านได้ ชาวตูอินเป็นผู้เริ่มการบรรยาย โดยอธิบายถึงหลักธรรมในขณะของตน ท่านวิลเฮล์มได้โต้ตอบชาวตูอินด้วยการดูหมิ่นดูแคลน ท่านไม่ให้ความสำคัญกับ ความคล้ายคลึงระหว่างศาสนา แต่กลับสรุปพระธรรมของพวกตูอินที่ยึดหลักวินัยม ว่าเป็นหลักธรรมของลัทธิมานิเคอริซึม (Manichaeism) ซึ่งเคร่งลัทธิวินัยมเช่นกัน (ความจริงสองด้านของทุกสิ่ง ดีกับชั่ว มีดีกับสวาม จิตกับสสาร: ผู้แปล) ท่านเชื่อตามวรรณคดีคลาสสิก ที่วิจารณ์ลัทธินี้ โดยเฉพาะนิพนธ์ของท่านออกุสตินุส (Augustinus) การสังคายนาเรื่อง ศาสนาในครั้งนั้น ถือเป็นความพยายามที่จะสรุปหลักธรรมของศาสนาต่างๆ ที่เพิ่งรู้จักกัน แต่ก็มีปัญหาเรื่อง การฉกฉวยคิด กันติดมาด้วย ทั้งๆ ที่ มันได้แสดงให้เห็นถึงหลักการบางอย่างที่สอดคล้องต้องกัน เช่น หลักวินัยม อันเป็นเรื่องของ จิต กาย และวิญญาณที่เวียนว่ายตายเกิด

บันทึกของนักเดินทาง สะท้อนถึงความมุ่งหมายในการเดินทาง และอิทธิพลความนึกคิดที่มีอยู่ก่อนแล้ว ปัจจัยทั้งสองนี้เองเป็นตัวกำหนดการสังเกตการณ์ของนักเดินทาง ในทางตรงกันข้าม นิพนธ์ที่ปรุงแต่งขึ้นมาทำได้ง่ายกว่า ด้วยการ นำเรื่องราวนั้นมาผนวกเข้าไปในนิพนธ์ โดยการนำความแตกต่าง ระหว่างศาสนามาดัดแปลง และมักนิยมใช้วิธีต่อเสริม เดิมแต่ง มากกว่าจะตัดทิ้งไป ในแบบเดียวกับที่เราจะได้เห็นต่อไปว่า มันเกิดอะไรขึ้นกับตำนานพุทธประวัติ

ข้าพเจ้าไม่ได้หยิบยกงานนิพนธ์ในยุคโบราณมาร่วมพิจารณา ซึ่งเป็นงานนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับ ประเทศอินเดีย และมีอิทธิพลต่อความคาดหวังของผู้คนมาจนถึงยุคใหม่ตอนต้น ในงานเหล่านั้น เราแทบจะหาภาพสะท้อนของพุทธ ศาสนาไม่พบ ต่างไปจากภาพสะท้อนของศาสนาฮินดู ซึ่งมีกรกล่าวถึงระบบวรรณะที่มีพวกพราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุด เนื้อเรื่องทำนองนี้พบได้ ในงานนิพนธ์ของท่านอารียานุส (Arianus) จากคริสต์ศตวรรษที่ 2 แต่จากยุคโบราณตอนปลาย กับยุคกลางตอนต้น อันเป็นยุคที่ศาสนาพุทธในอินเดียเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดนั้น กลับไม่มีหลักฐานใดๆ ที่เป็นประโยชน์ตกทอดมาสักชิ้น

ศาสนาพุทธเพิ่งปรากฏตัวชัดเจนขึ้นในจุดหมายเหตุของสาวกนิกายฟรานซิสกัน วิลเฮล์ม ฟอน ราบรูด ผู้เดินทาง เข้าไปในดินแดนของชาวทาทาร์ (Tatar) ในระหว่างคริสต์ศักราช 1253 ถึง 1255 และ ในเย็นก่อนวันขอบคุณพระเจ้า ค.ศ 1254 ได้ทำการได้วาทะ ปุจฉาวิสัชนาในเรื่องหลักธรรมทางศาสนา กับชาวมุสลิมและชาวพุทธ ในท้องพระโรงของท่าน มหาชานเม็งเคอะ นอกจากนี้ ท่านยังได้เล่าถึงชนเผ่าต่างๆ ในเขตจากการได้ยินได้ฟังคำบอกเล่า (บทที่ 26,2,3) แต่ก่อนอื่นข้าพเจ้าจะขอพูดถึงเรื่องการเดินทางที่ งานนิพนธ์แนวปุจฉาวิสัชนาธรรม ก็เป็นงานอีกประเภทหนึ่งที่มีการต่อเติมเสริมแต่ง

เช่น เรื่อง การถกเถียงระหว่างชาวคริสต์กับ ชาวมุสลิม เขียนโดย รูฟเฟิร์ต ฟอน ด็อยท์ และ เรื่อง การโต้แย้งระหว่างชาวคริสต์ ชาวิว และชาวมุสลิม เขียนโดย เพทรุส อับแบลาร์ด ทั้งสองท่านเป็นนักประพันธ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ด้วยเหตุนี้ นิพนธ์ของท่านรอบรูปบุคคล แม้อาจเป็นเรื่องจริงแท้ แต่ก็มิีร่องรอยของการเสริมแต่งบางอย่างเข้าไป

การโต้ว่าที่เริ่มด้วยคำถามถึงเรื่องพระเจ้า ในเรื่องนี้ท่านรอบรูปบุคคลเห็นตรงกับพวกมุสลิม ขณะที่ชาวพุทธกลับมี ปัญหา ท่านรอบรูปบุคคลในขณะนั้นกำลังได้คารมอยู่กับชาวพุทธนิกายมหายานแบบทิเบต ชาวพุทธผู้นี้จึงมีประสบการณ์ที่ดีพอ กับการเปลี่ยนแปลง ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งต่างไปจากคำสั่งสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า สำหรับพระท่านแล้ว ไม่มีพระเจ้าผู้เป็นนิรันดร์ บรรดาเทพเจ้าทั้งหลายที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์ ก็ถือว่าเป็นการไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่สูงส่งขึ้น ในทิเบตเองก็มีการนับถือศาสนาเฟิน (Bön-Religion) อันเป็นศาสนาดั้งเดิมก่อนที่ศาสนาพุทธจะแผ่เข้ามา นอกจากนี้องค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็เป็นสมมติเทพ เหล่าท่านปรมาจารย์ เช่น องค์ปัทมสัมภวะ (Pādmāsambhava) ก็ได้รับการ นับถือบูชาดุจเทพ ด้วยเหตุนี้ พวกตูอินจึงปฏิเสธ การมีพระเจ้าองค์เดียวผู้ครองโลก ในตอนต้นได้บรรยายแล้วว่า ท่าน รอบรูปบุคคลได้ไปเห็น „เทวรูปมีปีกคล้ายนักบุญมิคาเอล (ไมเคิล) “. ในวัดแห่งหนึ่ง การสังเกตเห็นวัตถุบูชาและการเฝ้าดู พิธีกรรมทางศาสนา จึงเป็นเรื่องที่ท่านทำได้ดีอยู่แล้ว แต่ท่านขาดประสบการณ์ในเรื่องหลักธรรม เพราะท่านมัวแต่ไปยึด ติดอยู่กับโลกของพระเจ้า และตอนที่ท่านพยายามบรรยายถึงความสำคัญ และอำนาจของพระเจ้าแห่งคริสต์ ล่ามผู้แปลก็ ถึงกับต้องยอมแพ้ เพราะแนวความคิดในเรื่องของพระเจ้าแบบนี้ ไม่มีศัพท์ที่จะนำมาเรียกใช้ให้เข้าใจกันได้ การไม่เข้าใจ กันของทั้งสองฝ่าย จึงเป็นไปตามระบบที่ถูกร่างเอาไว้ตั้งแต่ต้น

เราลองมาดูบริบทในจดหมายเหตุของท่านรอบรูปบุคคลกัน ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 การเปลี่ยนศาสนาให้พวกที่ไม่ นับถือคริสต์ กลายมาเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญ และเร่งด่วนของนิกายที่เคร่งศาสนา จำพวกถือศีลบดินทบาตร (แบบไม่มี บาตร: ผู้เปล) (Bettelorden) สำหรับสาวกนิกายฟรานซิสกันอย่างท่านรอบรูปบุคคลแล้ว ผู้ก่อตั้งนิกายก็คือบุคคลผู้เป็น แบบอย่าง คอยส่องแสงนำทาง ในประวัติศาสตร์ ท่านผู้นี้ได้เคยพยายามหว่านล้อมให้ท่านสุลด่านหันมานับถือคริสต์ ชาว มองโกล หรือที่เรียกกันว่า ชาวทาทาร์ ผู้ซึ่งได้ชื่อว่า เป็นพวกที่ว่่านอนสอ่นง่ายกว่าชาวมุสลิม จึงหวังกันว่า น่าจะเป็น สัมพันธมิตรช่วยต่อต้านชาวมุสลิมได้ แรงจูงใจสองประการ ที่น่าจะซ่อนอยู่เบื้องหลัง การเดินทางไปเอเชียของท่านรอบรูปบุคคล ก็คือ ศาสนา และการเมือง เป็นไปได้ว่า ท่านรอบรูปบุคคลรับงานมาจากพระเจ้าลูตวิก (หลุยส์) ที่เก้าแห่งฝรั่งเศส จดหมายเหตุ ของท่าน ที่มีมาถึงกษัตริย์พระองค์นี้เป็นฉบับใหญ่มาก แม้ว่าผลลัพธ์จากการเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาครั้งนั้น จะน้อยมาก แต่ท่านก็เห็น ว่าการเดินทางไปเกลี้ยกล่อมให้คนเปลี่ยนศาสนานั้น เป็นเรื่องที่สำคัญ ใจความในจดหมายเหตุฉบับนั้น น่าจะ ถ่วงดุลย์กันอยู่ ระหว่างความล้มเหลว กับทัศนวิสัยที่ปลอดโปร่ง ด้วยเหตุนี้ ในจดหมายเหตุ ท่านจึงละเว้นเรื่องความ คล้ายคลึงกันทางพิธีกรรมทางศาสนา แล้วให้คำอธิบายถึง พวกที่ไม่ยอมหันมานับถือคริสต์ว่า เกิดจากปัญหาในการทำ ความเข้าใจ แท้ที่จริง ท่านเองต่างหากที่มองไม่เห็นปัญหาในการถ่ายทอดหลักธรรม ซึ่งมีโครงสร้างทางศาสนาที่แตกต่าง กัน และไม่ยอมรับว่า ท่านด้วยความสามารถ ข้าพเจ้าดูตัวอย่างเปรียบเทียบ จากศาสนาธรรมชาติของพวกมองโกล และ ตั้งข้อสังเกตกับพวกที่นับถือศาสนาพุทธ ขณะที่ ท่านรอบรูปบุคคลแปลความหมายพระคริสต์ธรรมไปในแนวทางของลัทธิที่เคร่ง จัดแบบคาเทคิสมุส (Katechismus / Catechism คำถามและคำตอบที่ใช้ในการสอนหลักธรรมของศาสนาคริสต์: ผู้เปล)

และยึดติดอยู่กับพระเจ้าผู้ไม่มีพหุทธานุภาพพระองค์เดียวในโลก บรรดาพุทธศาสนิกชน กลับนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและในการปฏิบัติสมาธิ แก่นธรรมของชาวพุทธก็คือ หลักวินัยม ความจริงสองด้านระหว่างโลกกับจิต วิญญาณ ท่านรูปบุคคลเองก็รู้จักปรากฏการณ์นี้ และไปสรุปให้เป็นหลักธรรมของศาสนา маниเคอสิมุส (ก่อตั้งโดยท่านมานิ ในยุคโบราณตอนปลาย กับยุคกลางตอนต้น: ผู้แปล) ที่พวกแฮเรสซึ้นับถือ (พวกที่เชื่อในอีกด้านหนึ่งของพระคริสต์ และถูกปฏิเสธจาก คริสตจักรคาทอลิก: ผู้แปล) แต่ทว่าในการได้วาทที่ครั้งนั้น ท่านกลับไปหยิบยกปัญหาเรื่องความเชื่อในหลายๆ พระเจ้าขึ้นมาซึ่งไม่มีอยู่ในพระพุทธรศาสนา นี้เอง คืออคติที่ถูกสร้างขึ้นมา แล้วไปโยนให้พวกที่ไม่ได้นับถือคริสต์ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ อคติที่มีต่อพวกที่ไม่ได้นับถือคริสต์ กลับถูกโยนไปให้ชาวมุสลิม ผู้เคร่งครัดกับการนับถือพระเจ้าองค์เดียว ตัวอย่างนี้ปรากฏอยู่ในเพลงลำนัาฝรั่งเศส ของชง เดอ โรลองด์ (Chanson de Roland) และ ลำนัาเยอรมัน โรลันด์ส์ลีด (Rolandslied) เป็นที่แน่ชัดว่า ท่านรูปบุคคลไม่สามารถพาตัวเอง ให้หลุดพ้นจากบ่วงอคติเหล่านั้นได้ และไม่สามารถนำความรู้ต่างๆ ที่ได้ไปพบเห็นมา เข้าไปแทนที่ หรือลบลบอคติได้นั้นได้ ยกตัวอย่างเช่น ท่านควรจะเน้นถึง ความคล้ายคลึงระหว่างพระปรมาจารย์ และโยคีบำเพ็ญตบะในศาสนาพุทธ กับนักบุญในศาสนาคริสต์ หรือไม่นำสิ่งที่นักบวชคริสต์ ปฏิบัติ อันเป็นสิ่งซึ่งตัวท่านก็ทำอยู่แล้ว มาเปรียบเทียบหาความคล้ายคลึง กับการเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ทั้งหมดนั้น จะกลายเป็นโอกาสแห่งการสนทนา ถึงรูปแบบชีวิตของกันและกัน แต่ท่านไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิ่งเหล่านั้นได้ เนื่องจาก ท่านมัวแต่ยึดติดกับเรื่อง เทวนิยม จากการที่ท่านมุ่งมั่นกับการชักชวนให้คนหันมานับถือคริสต์ กว่าหลักการปฏิบัติ ในการสอนศาสนาคริสต์ จะได้รับการพัฒนาให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงศาสนาในถิ่นนั้นๆ ก็คงจะกินเวลาอีกยาวนานทีเดียว ในปีค.ศ 1260 สาวกนิกายพรานซิสกัน โรเจอร์ เบคอน ก็ได้เคยทำการจัดลำดับศาสนาขึ้นมา ตามลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละศาสนานั้น แต่ระบบนั้นก็ไม่ได้มีการนำมาใช้ (ซีโนเดอร์ หน้า. 138). ชาวพุทธ ก็เป็นพวกหนึ่งที่ถูกจัดลำดับให้อยู่ล่างสุด เนื่องจากเรื่องความเชื่อในหลายเทพเจ้า ถัดขึ้นไปก็คือชาวยิวและชาวมุสลิมผู้นับถือพระเจ้าองค์เดียว ในการจัดระบบนี้ ท่านเบคอนได้นำจดหมายเหตุของ ท่านรูปบุคคลมาพิจารณาด้วย

เหตุการณ์ได้วาทที่ทางศาสนาที่ท่านรูปบุคคลบรรยายไว้ได้อย่างน่าประทับใจนั้นเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ยังเป็นที่น่าสงสัย ถ้าสังเกตจากรูปแบบและสัรตตะของงานนิพนธ์ก็อาจจะพอนับได้ ว่าเป็นการสนทนาปัญหาธรรม แต่เรื่องการไม่เข้าใจกันที่ปรากฏในการสนทนานั้น สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นเรื่องจริง

ตัวอย่างที่สองที่ข้าพเจ้ายกขึ้นมา นี้ มาจากแวดวงอื่น นั่นก็คือ บันทึกลงเดินทางของพวกพ่อค้า บันทึกลงของมารีโค โปโล แท้จริงแล้วตามที่ปรากฏในอารัมภบท มีนักเขียนระดับบรมครู นามว่า รุสตีเซลโล่ เป็นผู้เขียนเรื่องราวในบันทึกให้มารีโค มารีโคเล่าเรื่องด้วยคำพูดได้ดี แต่ท่านไม่ใช่ นักอักษรศาสตร์ ไม่มีความสามารถในด้านการแต่งและจัดโครงสร้างงานนิพนธ์ แต่ นักเขียนรับจ้าง หรือ นักเขียนผี „ghost writer“ ของมารีโค มีความสามารถเช่นนั้นครบถ้วน ท่านผู้นี้ได้แต่งนิยายอัศวินอาร์เธอร์เรื่องหนึ่งชื่อ เมเลียดุส ‚Meliadus‘ แล้วนักแต่งนิยายค้นหาด้วยจอกศักดิ์สิทธิ์ผู้หนึ่งเองที่ได้เสนอตัวมาเป็นผู้เขียน .. บันทึกเดินทาง “ ของมารีโค ท่านพรรณนาเหตุการณ์ทุกฉากตามแบบฉบับของนิยายอัศวินอาร์เธอร์ ไม่ว่าจะ เป็น ราชพิธีต้อนรับ ราชพิธีต่างๆ ในพระราชวัง ความอลังการของกษัตริย์ การล่าสัตว์ และล่าสัตว์แบบใช้เหยื่อนำทาง ส่วนที่เสริมเข้ามาในบันทึกก็คือความสนใจแบบสามัญชนและด้านการค้าขาย เรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ และการค้าจะไม่ได้

รับการบันทึกลงไป หนังสือของมารโค กับรุสตีเชลโล่เป็นนิยายจากการเดินทาง โลกประหลาด สถานที่ที่เต็มไปด้วยการผจญภัย และในตอนท้ายได้เดินทางกลับบ้านอย่างมีความสุขตามแบบฉบับ *lieto fine her* มันไม่ใช่คู่มือสำหรับนักธุรกิจ *Manuale di mercatura* และก็ไม่ใช่หนังสือคู่มือการเดินทาง การสังเกตเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ในหนังสือ , บรรยายโลก' (*Divisament dou monde*) ของมารโคนี้ มีรูปแบบของงานประพันธ์ให้เห็นเด่นชัด แต่ก็หล่อเลี้ยงด้วยจุดประสงค์ของ ผู้แต่งผู้ดำรงศินตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญ ด้วยผู้แต่งเมินเฉยกับหนังสือทั่วไปที่คนรู้จักกันคืออยู่แล้ว ทำให้ท่านไม่รู้สึอะไรเท่ากับเรื่องราวของยักษ์ที่มาอยู่ร่วมกับชนเผ่าขอบโลก (จากความเชื่อเรื่องโลกแบน และตรงขอบหน้าของโลกมีชนเผ่าอนารยธรรมอาศัยอยู่ปะปนกัน สุดขอบโลก ถือเป็นดินแดนของ พวกปีศาจชั่วร้าย: ผู้แปล) เรื่องธรรมดาสามัญบางเรื่องต่างหาก ที่เผยความจริงให้เราเห็น ไม่ใช่ความพิเศษของหัวข้อเรื่อง มารโคเล่าในบทที่ 95 ถึงตำนานพุทธประวัติ โดยมีการนำไปเชื่อมโยงกับเกาะลังกา มารโคเป็นชาวยุโรปคนแรก ผู้ที่เรียกชื่อพระพุทธเจ้า ตามชื่อที่เรียกกันในท้องถิ่นนั้น ว่า (*Sergamo*) ศากยมุณี ,*Sakyamuni*' (ปราชญ์ ผู้มาจากตระกูลศากยะ) อันเป็นพระนามที่ยังใช้กันอยู่ถึงทุกวันนี้ ในกาบบรรยาย ภาพลักษณ์ที่สูงส่งที่สุด ของพระพุทธองค์ ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญในหลากหลายภาค เป็นมหาบุรุษผู้เป็นแบบอย่าง ก็ว่าได้ พระองค์ทรงเป็นมนุษย์คนแรกที่ผู้คนสร้างรูปปั้นพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อรำลึกถึง พระองค์ทรงเป็นมนุษย์ที่เลิศที่สุด และเหล่าอรหันต์สาวกก็เกิดทศนุชาพระองค์ในฐานะนักบุญ ข้อมูลเหล่านี้ มารโคนำเสนอได้ค่อนข้างถูกต้องตามกระบวนการทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าลำดับเหตุการณ์จะกลับกันก็ตาม ภาพวาดทางศาสนาที่เขียนรูปขึ้นแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏขึ้นในราว 700 ปี หลังจากเสด็จปรินิพพาน แต่ผู้ติดตามของมารโคคงจะไม่เห็นความจริงข้อนี้ สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การเปรียบเทียบว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักบุญ ตามศัพท์คำว่า *santo* โดยไม่ได้เปรียบให้เป็น พระเจ้า การสรรเสริญบูชาให้เป็น นักบุญ (ถูกต้องตามจริงที่สุด) เป็นความคล้ายคลึงที่พบอยู่ในศาสนาคริสต์ และในความเป็นจริง พระพุทธเจ้าก็ได้รับการสรรเสริญเพื่อแสดงความเทิดทูนบูชาอย่างสูงสุด แต่ไม่ใช่การสรรเสริญเพื่ออ้อนวอนร้องขอสิ่งที่ชาวคริสต์ปฏิบัติกับพระเจ้า มารโคเล่าต่ออีกว่า พระพุทธเจ้าเป็นโอรสกษัตริย์ พระองค์ไม่ประสงค์ชีวิตทางโลกอันเป็นเหตุให้พระบิดาไม่พอพระทัย พระบิดาจึงวางแผนที่จะทำให้พระโอรสเปลี่ยนความตั้งใจ ด้วยการนำพระโอรสไปที่วังอันสวยงามแล้วส่งสาวงามสามร้อยคนเข้าไปปรนเปรอด้วยการร้องรำทำเพลง เพื่อยัดพระโอรสไว้ให้ได้ แต่โอรสหนุ่มกลับไม่อ่อนไหวไปกับเสน่ห์เย้ายวนเหล่านั้น เมื่อพระองค์เสด็จทรงม้าออกนอกวัง ได้ไปพบเห็นคนตายเป็นครั้งแรก และได้รับคำอธิบายจากพระบิดาว่า มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม เกิดมาแล้วต้องตายทั้งสิ้น พระองค์จึงตรัสตอบไปว่า พระองค์ประสงค์จะไปเสาะหาผู้ไม่รู้จักแก่ไม่รู้จักตายผู้นั้น ผู้ที่ได้สร้างพระองค์ขึ้นมา เพื่อจะไปขอรับใช้ จากนั้น พระองค์ก็เดินทางเข้าป่าขึ้นเขาไปและได้มีชีวิตที่แท้จริง ถึงตรงนี้ มารโคได้วิจารณ์ว่า ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นคนคริสต์แล้วละก็ พระองค์ก็คงจะเป็นนักบุญผู้สูงส่ง เมื่อพระโอรสสิ้นพระชนม์ลง พระบิดาก็เศร้าโศกมาก ได้รับสั่งให้สร้างรูปปั้นพระโอรส ด้วยทองคำและบูชาพระโอรสดั่งบูชาพระเจ้า พระบิดาเล่าว่า พระโอรสได้เคยจุติและดับมาแล้วแปดสิบสี่หน ครั้งแรกเกิดมาเป็นวัว ต่อมาเป็นสุนัข เป็นม้า เป็นนก แล้วก็สัตว์อื่นอีกชนิดหนึ่ง สุดท้ายพระโอรสก็ได้กลายเป็นพระเจ้าองค์หนึ่ง บุคคลผู้ยิ่งใหญ่สูงส่งทั้งหลาย ก็ล้วนแต่ถูกสร้างขึ้นมาจากพระองค์ เรื่องราวทั้งหมดเกิดขึ้นบนเกาะลังกา ที่ซึ่งผู้คนพากันเดินทางไป เพื่อจาริกแสวงบุญ ในแบบเดียวกับที่ชาวคริสต์เดินทางไปแสวงบุญที่โบสถ์ซานติอาโก้ (ซานติอาโก้ เดอ คอมพอสเทลล่า อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศสเปน: ผู้แปล) ในส่วนที่สองของการบรรยาย เราจะได้พบกับตำนานพระพุทธเจ้าอีกครั้งซึ่งเป็นตำนานที่มา

จากวรรณคดี มหา อวทาน (อวทานศตกทพิยวาทาน) Mah_avad_ana („การกระทำที่ยิ่งใหญ่สูงส่ง“) และจากหนังสือทศชาติชาดก J-ataka อันเป็นหนังสือพุทธประวัติเล่าเรื่องราวชีวิตของพระพุทธเจ้าในชาติก่อนๆ สิ่งสำคัญในประเด็นนี้ก็คือว่า มาริโคเข้าใจว่าตำนานพระพุทธเจ้ามีความคล้ายคลึง กับศาสนาคริสต์ในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้ อ้างจากคำวิจารณ์ของมาริโค เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้า และการเปรียบเทียบกับการเดินทาง จาริกแสวงบุญบนเส้นทางแห่งนักบุญยาโคบ Jakobswallfahrt (นักบุญ เซนต์ เจมส์ เวย์ ในภาษาอังกฤษ: ผู้แปล) ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการแบบเดียวกันในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตำนาน นักบุญผู้ศักดิ์สิทธิ์ ในคริสต์ศาสนา ซึ่งรุ่งเรืองถึงขีดสุดด้วยตำนานของ บาลาอาม กับ โยซาฟัด (Barlaam und Josaphat) เป็นไปได้ว่า บันทึกของมาริโคอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากตำนานคริสต์เรื่องนี้ แต่ถึงกระนั้น รายงานของมาริโคก็มีที่มาจากตำนานพระพุทธเจ้านั่นเอง โดยมีการเชื่อมโยงถึงเกาะลังกา ช่วงที่มาริโคอยู่ในเอเชีย เป็นช่วงที่พวกมุสลิมได้ยึดครองประเทศอินเดียตอนเหนือไว้แล้ว ในขณะนั้น ศาสนาพุทธรอดพ้นอยู่ได้ในทิเบตและลังกา เนื่องจากพวกข่านแห่งมองโกลให้อิสระภาพกับทุกศาสนาซึ่งรวมถึง พระพุทธศาสนาด้วย มาริโคก็คงจะไปได้ยินท่านพระลามะทิเบตเทศน์ตำนานพระพุทธเจ้า ในวังของของท่านกุบไล ข่าน มาริโคเล่าสาเหตุในตอนท้ายว่า ท่านข่านผู้ยิ่งใหญ่ได้ทูลขอ พระสารีริกธาตุไปยังพระเจ้าแห่งกรุงลังกา ซึ่งท่านข่านก็ได้รับพระราชทานมาเป็นพระทนต์สองซี่ พร้อมกับบาตรหนึ่งใบ ซึ่งต่อมาในปี.ศ 1284 (หรือ 1281) ได้ถูกอัญเชิญไปที่เมืองคานบาลิค (Khanbalik) เมืองหลวงของท่านข่าน ที่ซึ่งถูกเรียกว่า ชงตู (Zhong-du) มาตั้งแต่ปี.ศ 1264 (ปัจจุบันคือ กรุงปักกิ่ง) มาริโครายงานอีกด้วยว่า ท่านข่านทูลขอ สารีริกธาตุของอาดัมตามความเชื่อของชาวมุสลิม ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ น่าจะเป็นว่า ท่านกุบไล ข่านประสงค์จะได้พระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามากกว่า พระทนต์ของพระพุทธเจ้าได้รับการนับถือเป็นวัตถุบูชา ซึ่งได้ยืนยันไว้ในพระสูตรมหาปรินิพพาน Mahapar/nirvana-sutra ส่วนบาตรของพระพุทธองค์ มาริโคอธิบายว่า มีอำนาจบันดาลให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร ออกงามสมบูรณ์ มาริโคคุ้นกับเรื่องการอัญเชิญพระสารีริกธาตุ และความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุบูชาดีอยู่แล้ว เนื่องจากชาวเมืองเวนิสก็มีความบ้าคลั่งพระสารีริกธาตุเช่นกัน และมาริโคก็รู้ว่าพวกนั้นอยากได้เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสารีริกธาตุ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่ามาริโคได้รับรู้เรื่องนี้ในปี.ศ 1284 ในวังห้องพระโรงของท่านข่าน

ตัวมาริโคเองไม่ได้มีความสนใจศาสนาพุทธ ไม่เหมือนท่านรูปบุรุษที่สนใจในคำสั่งสอน และหลักพระธรรม มาริโคสนใจแต่ ประวัติ เรื่องเล่าที่มีปรากฏการณ์อภินิหาร เช่นพระพุทธรูปทองคำและพระสารีริกธาตุ สิ่งที่มาริโคไม่เอ่ยถึงเลยก็คือ การดูถูกศาสนา ตรงกันข้าม มาริโคเชื่อมั่นในอภินิหารที่แปลกประหลาด โดยได้เปรียบเทียบวิถีปฏิบัติของชาวคริสต์ในเรื่องของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้เปิดเผยอภินิหารเหล่านั้นให้ผู้อ่านได้รับรู้ด้วย ด้วยเหตุนี้ มาริโคจึงเรียกวิหารโดยใช้คำว่า monisteri และ badie โบสถ์ สำนักสงฆ์ (หน้า 258) อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้การเล่านิยายแบบนี้ดูมีสารัตถะขึ้นมาก็คือการพูดถึงคำสอนเรื่อง การเกิดใหม่ในศาสนาพุทธ (ซึ่งเป็นความเชื่อที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์) ท่านรูปบุรุษได้เน้นไปที่เรื่องการปกครองในหมู่พระ ที่ว่าทายาทผู้รับตำแหน่งลามะ ถูกกำหนดไว้แล้วด้วยการลงมาจุติใหม่บนโลก แน่แน่นอนว่า ท่านรูปบุรุษต้องสังเกตเรื่องนี้เป็นพิเศษ เนื่องจากท่านเป็นนักบวชผู้คุ้นเคยอยู่กับลำดับยศ ในทางตรงกันข้าม มาริโค กลับสนใจในเรื่องที่ประหลาด โดดเด่น เรื่องมหัศจรรย์พื้นลึก เช่น การกลับชาติมาเกิดใหม่ในภพภูมิหรือชั้นที่สูงกว่า จากสัตว์เดรัจฉานไปเป็นเทพ แต่สิ่งที่ท่านรูปบุรุษ และมาริโค ไม่เคยอ้างถึงเลยก็คือ ความเชื่อเรื่องการหลุดพ้น หรือนิพพาน

(Nirvana) ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการกลับชาติมาเกิด นี่คงจะเป็นเพราะว่า มันเป็นเรื่องที่ไม่อาจถ่ายทอดกันได้ทางภาษา สิ่งที่ท่านรูปบุรุษเห็นต่างออกไปอีกเรื่องหนึ่งก็คือ รูปปั้นเทวรูปของชาวพุทธโดยท่านเห็นว่าพวกรูปปั้นเหล่านั้นเป็นรูปภูติผีปีศาจในขณะที่มารีโคกลับสัมผัสกับความมหัศจรรย์ของพระพุทธรูปเจ้าในภาคต่างๆ เพราะที่ถูกต้องก็คือ เทพทั้งหลายล้วนเป็นภาคหนึ่งขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในความคล้ายคลึงระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ได้ถูกสะท้อนออกมา เช่น การหลุดพ้นของมนุษย์แต่ละผู้แต่ละนาม การซึ่งนำหน้าระหว่างกรรมดี กับกรรมชั่วหลังจากความตาย หรือการใช้ชีวิตแบบโยคีที่ปฏิเสธทางโลก แต่ความคล้ายคลึง ก็ได้ไปปรากฏอยู่ในเรื่อง การสรรเสริญความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้า และการเดินทางจาริกแสวงบุญ การที่มารีโคใช้คำศัพท์เรียกพระพุทธรูปว่า เทวรูป (idoli), เรียกชาวพุทธว่า idolatri (แบบเดียวกับท่านเบคอน) เป็นการขีดเส้นแบ่งระหว่างความเชื่อที่ถูกต้อง กับความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากมารีโคไม่สนใจในการชักชวนคน ให้หันมานับถือคริสต์ เหมือนกับท่านรูปบุรุษ ในบันทึกจึงไม่พบข้อขัดแย้ง ที่ต้องถกเถียงกัน เรื่องแนวความคิดทางศาสนา ขณะที่ ท่านรูปบุรุษใช้การลบหลู่ชาวพุทธ เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนศาสนา ฝ่ายมารีโคกลับไม่มีประโยคใดเลยที่พาดพิงไปในทำนองนั้น เพราะหัวข้อที่มารีโคสนใจอยู่อย่างเดียวก็คือ „การบรรยายเรื่องโลกของเรา “ ด้วยเหตุนี้ การไม่นำเข้ามาปะปน และ การนำเข้ามาผนวกของมารีโค จึงมีน้ำหนักเท่ากัน ความคล้ายคลึงอาจถูกสรุปออกมาในรูปแบบที่ลึกลับ แต่เส้นแบ่ง แห่งความเชื่อแบบถูกผิดก็ยังคงมีอยู่

เส้นแบ่งนี้ถูกถล่มล้มเข้ามาเมื่อ ตำนานพุทธประวัติ ได้รับการเปรียบเทียบให้เป็น ตำนานนักบุญคริสต์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ ประหลาดอยู่สักหน่อย เรื่องนี้เกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อไร ยังหาคำอธิบายที่สมบูรณ์ไม่ได้ รู้แต่เพียงว่ามีที่มาจากหลายๆ แหล่ง โดยเฉพาะวรรณคดี มหา อวทาน (อวทานศตกพิพาวทาน) Mah_avad_ana („การกระทำที่ยิ่งใหญ่สูงส่ง“) และโดยเฉพาะตอนที่พระองค์ได้เผชิญหน้ากับ ความจริงสามประการ การแก่ การเจ็บ การตาย นอกจากนี้ ยังมีที่มาจาก สัมมยุตตะ นิกายะ (Samyutta Nikaya) ในตอนที่มีการยั่ววนกิเลส เรื่องเล่าที่กล่าวถึงตำนานพุทธประวัติ ดูเหมือนจะเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาจากการบอกเล่าที่อ้างถึงชิ้นส่วนหนังสือโบราณส่วนหนึ่งที่ถูกค้นพบในแถบเอเชียกลาง (ตะวันตกของจีน และ มองโกเลีย) ที่เมืองทัวฟาน Turfan ตำนานพุทธประวัติเข้ามาในดินแดนตะวันตกทางไหน ยังไม่มีการเปิดเผยออกมา แต่คาดกันว่าจะเป็นฉบับที่ปรากฏในเปอร์เซียตอนกลางที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอารบิก (ก่อนพระเยซูประสูติ) พุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาในอิหร่านตะวันออกแล้ว ศาสนา маниเคอิชซึ่งมีคั้งเข้าไปมีอิทธิพลร่วมด้วย จากนั้นก็เกิดฉบับภาษาจอร์เจียน จากฉบับจอร์เจียนก็กลายมาเป็นฉบับภาษากรีก ส่วนฉบับที่ตัดแปลงมาโดยชาวคริสต์ ไม่สามารถชี้ชัดที่มาลงไปได้ว่ามาจากฉบับอารบิก หรือฉบับจอร์เจียน ฉบับจอร์เจียนนั้น คาดว่าเขียนขึ้นในโบสถ์แห่งหนึ่งแถบเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ จากนั้นได้ถูกรับไปแปลเป็นภาษากรีก ฉบับภาษากรีกได้รับการดัดแปลงโดยปราชญ์ผู้หนึ่ง (ไม่ใช่ โยฮันเนส ฟอนดามัสคัส) ผู้ซึ่งได้แต่งเติมเรื่องเข้าไป ด้วยการยกข้อความย่อหน้าใหญ่ๆ จากฉบับของผู้แต่งชาวกรีก ผู้นับถือคริสต์ ลงไปใส่ทั้งดุ้น ตัวอย่างเช่น ตอนที่กล่าวถึงอาณาจักรของโยซาไฟต์ ก็ไปนำเรื่องคำสอนของ เจ้าราชวงศ์อากาเปตอสย่อหน้าหนึ่งมาเติมเข้าไป และตอนที่กล่าวถึงการใช้ชีวิตแบบนักพรตในป่า ก็ไปยกเอาตำนานเรื่อง มารีติเนียนกับอันโตนิอุส มาลง ยุคสมัยที่เกิดน่าจะเป็น 680 ปีก่อนคริสตกาล ในฉบับภาษาซีเรียนมีชื่อของพระอาจารย์ผู้หนึ่งนามว่า บาลาอาม ปรากฏอยู่

ซึ่งเป็นชื่อที่รับมาจากชาวซีเรียนผู้หนึ่งผู้พลีชีพแด่พระศาสนา ตำนานฉบับกรีกที่เขียนคัดลอกลายมือกันต่อมากกว่า 140 ลายมือ ได้กลายมาเป็นต้นกำเนิดของฉบับที่เรียบเรียงดัดแปลงเป็นภาษาละติน ที่ซึ่งได้รับการดัดแปลงโดยหลายๆ คณะบรรณารักษ์ และแพร่หลายไปทั่วยุโรป ฉบับที่เก่าที่สุดเขียนในโบสถ์ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล ในปีค.ศ 1048/49 ส่วนฉบับอื่นๆ น่าจะเป็นฉบับที่แปลขึ้นใหม่จากภาษากรีก ในภาษาเยอรมันเองมีงานประพันธ์ที่กล่าวถึงตำนานนี้อยู่สามเล่ม คือ เลบาาคเค่อ บาลาอาม ,Laubacher Barlaam' เขียนโดย ท่านบิชอป อ็อตโตที่สอง ฟอน ฟรายซิง ในสมัย ค.ศ 1200 และ เล่มที่ชื่อ บาลาอาม กับ โยซาไฟต์ ,Barlaam und Josaphat' เขียนโดย ท่านรูดอล์ฟ ฟอน เอมส์ มีอายุน้อยกว่าเล่มแรก ประมาณสี่สิบห้าปี ส่วนงานประพันธ์ขึ้นที่สามเกิดในยุคสมัยเดียวกัน โดยปรากฏอยู่ในเล่มสี่ของหนังสือ (482vv.) ในรูปของบทโคลงกลอนแบบบาวาเรีย (แคว้นบาวาเรีย เยอรมนี) และน่าจะมีความยาวโดยสมบูรณ์ประมาณ 1500 โคลง เท่ากับงานประพันธ์ของท่านรูดอล์ฟ ข้าพเจ้าสนใจบทกลอนของท่านรูดอล์ฟ เนื่องจากเป็นกลอนที่ชื่นชอบกันมากในยุคกลาง และมีการนำไปใช้ในบทกลอนอื่นๆ ราวห้าสิบบท ทั้งยังไปมีอิทธิพลกับงานร้อยกรองบทวีในคริสต์ศตวรรษที่ 15 อีกด้วย

รูดอล์ฟวางโครงสร้างการเล่าเรื่องด้วยตัวอักษรตามแบบที่สืบทอดกันมา โดยประเดิมที่บทเกริ่นนำ และไปขยายความโดยละเอียดในปัจจุบันบท โดยเกริ่นว่า กษัตริย์บาราเคอัสได้รับสั่งให้เขียน เรื่องราวชีวิตของโยซาไฟต์ (Josaphat) ตั้งที่พระองค์ได้ประสบมา (ในภาษากรีกจะเขียนชื่อว่า Iosaph, ในภาษาอารบิก Budasaph และในภาษาสันสกฤต เรียกโพธิสัตวะ Bodhisattva) หลังจากยุคนั้นอีกนานมาก ท่านโยฮันเนส ฟอน ดามัสคัส จึงได้แปลตำนานฉบับภาษากรีกนั้นเป็นภาษาละติน ทั้งนี้ เนื่องจากมีผู้รู้ภาษากรีกน้อยมาก ท่านรูดอล์ฟเองก็ได้รับมอบฉบับภาษาละติน (อันเป็นฉบับที่เรียกกันว่า บรรณารักษ์ที่หนึ่ง ซึ่งมีกว่า 60 ลายมือ) มาจากท่านวิโด เจ้าอาวาสแห่งวัดนิกายซิสเตอร์เซียน ประจำตำบล อัลบิส (แคว้นซูริค สวิตเซอร์แลนด์) ท่านรูดอล์ฟได้เรียบเรียงตำนานนี้ขึ้นมาเป็นภาษาเยอรมัน ด้วยความอุตสาหะบากบั่นของท่าน และของทั้งคณะคอนแวนต์ เพื่อเสริมส่งจริยธรรมของผู้คน ท่านเปรียบตัวท่านเองกับท่านโยฮันเนส ว่า ท่านโยฮันเนสได้ตกลงรับแปลตำนานเป็นภาษาละติน ก็เพื่อให้ไปถึงผู้อ่านในระดับชั้นใหม่ ท่านเองก็ตั้งใจเช่นนั้น จึงได้เรียบเรียงเป็นภาษาเยอรมันขึ้นมา (Green 1986, หน้า 172) แต่ท่านก็ไม่ได้เจาะจงลงไปว่าเป็นผู้อ่านกลุ่มไหน ท่านเห็นว่า สารัตถะและอรรถรสในงานประพันธ์นี้ ดีสำหรับทุกคน ทั้งผู้ที่ได้อ่านหรือผู้ที่ได้ยิน ท่านเจ้าอาวาสวิโด ไม่ได้จัดทำฉบับภาษาเยอรมันขึ้นมา เพื่อตัวท่านเอง หรือเพื่อพระกรรมาธิการ ในคณะคอนแวนต์ แต่ทำไปเพราะมันเป็นงานที่น่าภูมิใจที่สุด ด้วยการนำตำนาน .. มามอบให้ “ ทว่า ท่านอาจจะนึกเมื่อไปถึงคริสตบริษัท ผู้เป็นเรี่ยวแรงสำคัญของวัดนิกายซิสเตอร์เซียน ว่าเป็นกลุ่มผู้อ่านก็ได้

งานประพันธ์ของท่านรูดอล์ฟเริ่มด้วยบทสวดอารัมภกถาอันเป็นลักษณะเฉพาะของการเล่าตำนาน โดยได้หยิบยกมาจากนิยายเรื่อง วิลเลฮาล์ม ,Willehalm' ของท่านวอลฟราม ตัวเนื้อเรื่องเองเริ่มที่บทกลอนที่ 197 ชื่อแรกที่ปรากฏขึ้นมาก็คือ อินเดีย India นั้นเป็นชื่อสัญลักษณ์ อินเดียเป็นดินแดนแห่งความมหัศจรรย์ ดินแดนแห่งความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติแบบในเทพนิยาย และที่สำคัญ อินเดียเป็นดินแดนของชาวคริสต์โรมัส (หนึ่งในสิบสองสาวกของพระเยซู: ผู้แปล) ประเด็นนี้ได้กลายเป็นที่โจษขานกันมากในช่วงกลางของคริสต์ศตวรรษที่12 จนเรื่อยมา เนื่องจากว่าในราว ค.ศ 1165 ได้มี

ข่าวกระฟือขึ้นมาในยุโรปถึงจดหมายฉบับหนึ่งที่เรียกกันว่า เพรสบีเทอร์ โยฮันเนส Presbyters Johannes ที่ส่งไปถึงพระเจ้าไกเซอร์ มานูเอล แห่งอาณาจักรไบเซนไทน์ ในจดหมายฉบับนั้น ท่านโยฮันเนสประกาศตัวเองว่าเป็นเจ้าชาวคริสต์ผู้ปกครองอาณาจักร „อินเดียทั้งสาม“ ข่าวร็อนเกี่ยวกับพระโยฮันเนสขึ้นนี้เริ่มขึ้นในปี ค.ศ 1145 ต้นเหตุที่แท้จริงน่าจะมาจากเหตุการณ์ที่ขุนพลชาวจีนผู้นับถือพุทธผู้หนึ่งได้เผด็จศึกเอาชนะสุดต่านมุสลิม นามว่า สาญจาร์ ได้ในสนามรบใกล้กับเมืองชามาร์คานด์ เมื่อปี ค.ศ 1141 เนื่องจากยุโรปยุคนั้น ยังไม่มีรายงานของท่านรูปบุคคลเกิดขึ้น ศาสนาพุทธจึงยังไม่เป็นที่รู้จักกัน ในสายตาของชาวคริสต์ ผู้ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับชาวมุสลิมสาญจาร์ ก็ถือว่าเป็นชาวคริสต์ด้วย และได้นำไปโยงเข้ากับ ชาวคริสต์โรมันในอินเดีย เรื่องราวในจดหมายของท่านโยฮันเนสที่ส่งถึงพระเจ้าไกเซอร์ มานูเอล ได้ไปปรากฏอยู่ในงานนิพนธ์หลายชิ้น ท้ายสุดก็คือนิยายถ้อยจอกศักดิ์สิทธิ์เรื่อง พาร์ซิวัล ,Parzival' ของท่านวอลฟราม และเรื่อง ,Jüngerer Titurel' ในที่นี้ อินเดียคือดินแดนแห่งศีลธรรม สำหรับพวกบาปหนาในดินแดนซีกโลกตะวันตก ด้วยเหตุนี้ ท่านรูดอล์ฟจึงสามารถ นำภาพในด้านบวกของอินเดียเข้าไปผูกกับเรื่องได้ ส่วนจดหมายของท่านโยฮันเนสที่ตกถึงกันอย่งหนักนั้น ก็เป็นเรื่องที่กระตุ้นความสนใจของผู้คนได้ดี นิยายที่มีเรื่องราวเกิดขึ้นในอินเดีย จึงกลายเป็นตัวอย่างเรื่องเล่าที่สมบูรณ์แบบ ตรงตามความคาดหวังของชาวคริสต์ในดินแดนซีกโลกตะวันตก ตัวสร้างความคิดต้นต้นในเรื่องก็คือ ความขัดแย้งระหว่าง อาเวเนีย ผู้ถูกชาวคริสต์ไล่ล่า กับบุตรชายนามว่า โยซาไฟต์ ผู้ซึ่งได้รับคำทำนายว่าจะต้องเปลี่ยนไปเข้ากับพวกคริสตจักร อาเวเนียผู้พอจึงพยายามขัดขวาง ไม่ให้คำทำนายนั้นเป็นจริง นักพรตบาลาอามได้ตอบคำถามของโยซาไฟต์เรื่องพระเจ้าผู้สร้างโลก และการเอาชนะความทุกข์กับความตาย ตามหลักพระธรรมแห่งคริสต์ศาสนา การสั่งสอนพระธรรมที่ต้องใช้ เรื่องเล่าเสริมเป็นการยกตัวอย่างนั้น กินเนื้อที่ในนิยายทำนองตำนานมากที่สุด ในงานประพันธ์ของท่านรูดอล์ฟมีเรื่องเล่าเสริมเช่นนี้ร้อยเรียงกันอยู่เป็นลูกโซ่ แต่แต่ละช่วงสามารถแยกออกมาเป็นเรื่องเดี่ยวๆ ได้ โดยเฉพาะเรื่องเทพนิยายม้าชาวยูนิคอร์น ที่มีเขางอกตรงหน้ามาก (ปรากฏถึง 4 ตอน) อันเป็นเรื่องที่ท่านฟรีดริค รุกเคิตประพันธ์ไว้เป็นบทกลอน

รูปแบบการสอนธรรมในเชิงนี้ตรงกับของพระสูตรแห่งศาสนาพุทธในยุคต้นๆ ซึ่งนิยมนำนิทานตัวอย่างเข้ามาประกอบ แต่ที่ดูประหลาดในสายตาของชาวพุทธ ก็คือการตีความหมายที่บังถึงมิตถานุภาพเหนือธรรมชาติ และบทบรรยายหลักธรรมคำสอน ยกตัวอย่างเช่น ตำนานพระเจ้าผู้สร้างโลก นอกจากนี้ก็มีเรื่อง คำสอนทริณีตี (บิดา บุตร และ พระผู้ศักดิ์สิทธิ์: ผู้แปล) และก่อนที่จะเข้าไปถึงเบื้องหลังนี้ บทเกริ่นนำเชิงเทวนิยมที่ได้แรงบันดาลใจมาจากเรื่องของ วิลเลอฮาล์ม ,Willehalm' ก็ไม่ใช่บทนำปะหน้าที่ได้รับคามหมาย หากแต่เป็นแผนในการพรรณนาถึง พระผู้เป็นเจ้าของผู้มีมิตถานุภาพ นิยายเสริมเหล่านั้นในรูปแบบของกาพย์กลอน ได้กลายมาเป็นปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของงานประพันธ์อย่างดีเลิศ

หัวใจสำคัญของเรื่องอยู่ที่การถกเถียงเรื่องศาสนาความเชื่อ โดยมีอาเวเนียเป็นผู้ก่อเหตุ เพื่อยับยั้งบุตรชายไม่ให้ตกไปอยู่กับฝ่ายคริสตจักร บาลาอามหนีไป นักคอรจึงต้องเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ แทนบาลาอาม แต่แทนที่จะเป็นไปตามนั้น นักคอรก็กลับหันไปนับถือ ฝ่ายตรงข้ามกับคริสตจักร เพื่อเป็นการประท้วง แต่แผนหลอกล่อนกลับไม่เป็นผล เพราะนักคอรต้องไปทำหน้าที่เป็นทนายต่างหน้า ให้คริสตจักรคอยสอดส่องพวกที่นับถือหลายพระเจ้า ทั้งชาวบาบิโลน ชาวกรีก

และชาวอียิปต์ ทั้งยังต้องใช้หลักเกณฑ์แบบคริสต์ได้เดียวกับพวกยิวด้วย สถานการณ์เช่นนี้ สะท้อนอยู่ในความขัดแย้ง ที่พระพุทธรูปเจ้ามีกับศาสนาพราหมณ์ และสะท้อนอยู่ในมุมมองของพระคริสตธรรมคัมภีร์เก่า และใหม่ ซึ่งด้านหนึ่งเป็นความขัดแย้ง ระหว่างชาวยิวกับชาวบาบิโลน อีกด้านหนึ่งเป็นความขัดแย้ง ระหว่างคริสตจักรในยุคต้นๆ กับศาสนากรีก-โรมัน และกับศาสนาของพวกอียิปต์ รวมทั้งกับชาวยิวด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาสนาอิสลามไม่ได้รวมอยู่ในความขัดแย้งนี้ด้วย ผู้คนที่อยู่ในยุคร่วมสมัยกับท่านจะต้องสังเกตเห็นข้อนี้แน่ๆ เพราะการอธิบายถึงความขัดแย้ง ระหว่างทั้งสองศาสนานี้มีมาตั้งแต่สมัยสงครามยึดครองของพวกมุสลิมแล้ว ทว่าในขณะที่มีการเรียบเรียงฉบับดั้งเดิมที่เป็นภาษากรีกนั้น หัวข้อนี้ยังไม่ได้อยู่ในความสนใจเท่าใดนัก ประเด็นสำคัญของความขัดแย้งอยู่ที่การนับถือพระเจ้าหลายองค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญเลย สำหรับศาสนาพุทธ (หรือในยุคต้นๆ) เนื่องจากพระเจ้าในอีกโลกหนึ่งไม่ได้มีความสำคัญใดๆ เลย งานประพันธ์ในรูปแบบที่เสนอความไม่ลงรอยกันในศาสนา ได้มีปรากฏขึ้น ก่อนที่จะมีการเรียบเรียงฉบับภาษากรีกเสียอีก อย่างในกรณีการถกเถียงระหว่างนักบุญ คีริลกับพวกไฮเดินหัวคือในยุคโบราณผู้ซึ่งไม่ยอมหันมานับถือคริสต์ งานประพันธ์ในรูปแบบนี้ก็มีปรากฏ อยู่ในยุคกลางตอนกลางอันเป็นช่วงที่ร้อนแรงที่สุด

นักคหบดี ผู้ชนะการถกเถียงในเรื่องนี้ไม่ได้ทำตามสัญญา นักคหบดีคือเครื่องยืนยัน ถึงหลักฐานที่ค่อนข้างจะเป็น „ธรรมชาติ“ ในเรื่องการนับถือศาสนาของชาวคริสต์ เป็นเครื่องยืนยันถึงการนับถืออยู่ภายในใจ ไม่ใช่ด้วยการโน้มน้าวให้เปลี่ยนศาสนาจากภายนอก ท่านเบคอนเองก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า „พระเจ้านำทางสว่างให้แก่มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ผู้มาเกิดบนโลกใบนี้“ (Op. Maj. III, 44f.) การค้นพบความจริงอยู่ภายใน และการหยั่งรู้จากข้างในก็เป็น หัวใจของพุทธศาสนาเช่นกัน เพราะคำว่า „พระพุทธเจ้า“ หมายถึง „ผู้ตื่น“ ในนิยายเรื่องนี้ การทดสอบการหยั่งรู้ภายในได้ปรากฏขึ้นอีกครั้ง เมื่อพอมดเรโอดาสได้วางแผนล่อโยซาไฟต์ ด้วยการยั่วกิเลสตัณหา โยซาไฟต์ฝ่าฝืนการล่อลวงที่หนักที่สุดมาได้ ซึ่งเป็นการล่อลวงที่น่าหว่นเกรงอย่างยิ่ง นั่นก็คือ ฉากที่สาวงามที่สวยงามที่สุดนางหนึ่งจากสามร้อยนาง ตั้งข้อเสนอกับโยซาไฟต์ว่า ถ้าโยซาไฟต์ยินดีหลับนอนกับนาง นางก็ยินดีที่จะไปรับการจุ่มน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์จากพระ เพื่อเปลี่ยนมาเป็นคริสต์เหมือนโยซาไฟต์หนุ่มน้อยโยซาไฟต์ตกอยู่ในความสับสนอันใหญ่หลวง ในที่นี้ ตัวผู้เล่าเองออกความเห็นว่ายอซาไฟต์ต้องช่วยให้นางได้รับการจุ่มน้ำมนต์สมดังหวังแน่ๆ แต่ทว่า การเฝ้าสวดภาวนาและการถือศีลอดอาหารกลับสามารถเอาชนะตัณหานั้นได้ อันเป็นสิ่งที่ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ถือร่วมกัน ในตอนที่เรโอดาสกับโยซาไฟต์ได้คารมกันในเรื่อง ชนชั้นทางสังคมในคริสตจักร โยซาไฟต์ได้โต้ตอบเรโอดาสกลับไปว่า สาวกสิบสองคนของพระเยซู เป็นบุุคชนธรรมดาผู้ได้เห็นความจริง และไม่อาจปฏิเสธความจริงที่มีอยู่ในความเชื่อนั้นได้ ข้อโต้แย้งแบบนี้สะท้อนให้เห็นถึง คำวิจารณ์ของพระพุทธรูปเจ้าที่มีต่อระบบวรรณะ เรโอดาสถึงกับบรรลุนิพพานและยอมหันมานับถือคริสต์

แผนล่อลวงขั้นต่อมาเป็นแผนการยั่วกิเลสให้หลงในวัตถุ อเวเนียร์ผู้เป็นบิดาได้ล้มเลิก ความตั้งใจที่จะยับยั้งโยซาไฟต์ และแบ่งแวนแคว้นอาณาจักรครึ่งหนึ่งให้บุตรชายปกครอง โยซาไฟต์เกิดความสับสนในใจว่าตนควรจะรับทอดอำนาจนี้ไว้หรือไม่ ในที่สุดก็ได้กระทำการลงไปในฐานะ กษัตริย์แห่งชาวคริสต์ rex christianus ด้วยการให้พลเมืองหันมานับถือ

คริสต์ตามแบบตน บำรุงศาสนาด้วยการสร้างวัด ตั้งเทวรูปบูชา และสร้างมหาวิหารขึ้นหนึ่งหลัง ในฐานะที่โยซาไฟต์เป็นเจ้าของผู้ครองแคว้นที่ทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น จึงได้รับการยกย่องให้มีความยิ่งใหญ่ เทียบเท่ากับกษัตริย์ดาวิด ในคัมภีร์ไบเบิล พระธรรมเก่า สูดทำยบิตาของโยซาไฟต์ก็หันมานับถือคริสต์ตามบุตรชาย หลังจากบิดาลิ้นชีวิตลงได้สามสัปดาห์ โยซาไฟต์ก็ได้อำนาจสำเร็จและแต่งตั้งผู้สืบบัลลังก์คนใหม่ จากนั้นก็เดินทางจากไปสู่ความสันโดษ ณ ที่นั้น โยซาไฟต์ถูกปีศาจเจ้าทรนกลวงล่อ แต่ท่านก็ไม่หวั่นไหว สองปีต่อมา ท่านได้พบกับบาลาอามอีก สามสัปดาห์หลังจากการตายของบาลาอาม ท่านก็สิ้นพระชนม์ลง และถูกนำไปฝังไว้เคียงหลุมศพของบาลาอาม ต่อมาร่างของทั้งสองถูกนำมาฝังไว้ในมหาวิหารที่โยซาไฟต์สั่งให้สร้างขึ้น ณ หลุมฝังศพของทั้งสองมีเหตุการณ์อัศจรรย์เกิดขึ้นให้ประจักษ์ กษัตริย์บาราโคสจึงสั่งให้เขียนเรื่องราวทั้งหมดไว้

ตำนานทั้งสองเรื่อง (พุทธประวัติและนิยายเรื่องโยซาไฟต์: ผู้แปล) ใช้แรงจูงใจสองประการ คือ กษัตริย์ผู้เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่าง โดยทางฝ่ายคริสต์ มีกษัตริย์คริสต์ที่สะท้อนออกมาในรูปของเจ้าแคว้น และการเดินทางเข้าป่าเพื่อบำเพ็ญพรต ตามแบบตำนานสมัยโบราณกาล (Vitas patrum) ในฉบับภาษากรีกก็เป็นเช่นนั้น แต่สำหรับผู้อ่านของท่านรูดอล์ฟแล้ว มันกลับทำให้ผู้อ่านเกิด ความรู้สึกร่วมได้ง่ายกว่า โดยรวมแล้ว น้ำหนักของเรื่องจะไปอยู่ที่การย้ำถึง คำเทศนาสั่งสอน ที่ซึ่งเกี่ยวพันกับหลักธรรมต่างๆ ในความเชื่อทางศาสนาคริสต์ (พระเจ้าสร้างโลก การไถ่บาป) พอๆ กับคำสั่งสอนศีลธรรมในการดำเนินชีวิต อันหลังนี้ เป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในศาสนาพุทธ ได้แก่ ความไม่มีแก่นสารของความสุขทางโลก และการสะสมบุญบารมีด้วยการละทิ้งความสุขทางโลก ความไม่จีรังยั่งยืนทางโลกปรากฏออกมาในรูป การเจ็บป่วย และการตาย จุดหมายปลายทาง ในตำนานฝ่ายคริสต์ ก็คือ การได้รับรางวัลตอบแทนจากสวรรค์ ซึ่งต่างไปจากฝ่ายพุทธ ที่มุ่งไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ขังใน

ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจกับสิ่งที่มองไม่เห็นถูกนำมาแสดงออกในตำนานตอนความขัดแย้งระหว่างพวกหัวคือไม่ยอมนับถือคริสต์ กับชาวคริสต์ ระหว่างคนสองกลุ่มนี้มีการไม่เข้าใจกัน ที่เป็นไปตามครรลองของระบบ อันเป็นสิ่งที่เราได้รับรู้มาจากท่านรูบรูด มันมีอยู่ในโครงสร้างของการอุปมาอุปไมยซึ่งถูกนำไปตีความเปรียบเทียบเหมือนที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีทางเทววิทยาเช่น พระคัมภีร์ไบเบิล ผู้ที่ไม่ได้นับถือคริสต์ไม่อาจเข้าใจความหมายของ คำอุปมาอุปไมยที่สามารถตีความได้หลายอย่าง เนื่องจากพวกนั้นยึดถือสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ

ผู้เรียบเรียงตำนานพระพุทธเจ้า ฉบับ „ประยุกต์ให้เป็นคริสต์“ ได้กระทำในสิ่งที่มาร์โคได้ตั้งข้อสังเกตไว้ ว่าหากพระพุทธเจ้าเป็นคริสต์ละก็ พระองค์คงจะอยู่ในหมู่ของนักบุญผู้สูงส่ง ผู้เรียบเรียงได้สอดแทรก พุทธธรรมคำสอนเรื่องชีวิตมนุษย์ เข้าไปในคำสอนของพระเจ้าในศาสนาคริสต์

และทั้งหมดที่ได้บรรยายไป มีความหมายอย่างไร กับการรับเอาความคิดทางศาสนาพุทธเข้ามา แน่แน่นอนว่า ทั้งผู้อ่านและผู้ฟังไม่อาจจุดเชื่อมโยงได้ มันสัมพันธ์กันอย่างไร ท่านรูดอล์ฟ หรือบรรณาธิการภาษาละติน หรือกรีกเองก็ไม่อาจทำได้มากกว่านี้ ทว่า การรับแนวคิดแบบศาสนาพุทธเข้ามา ทำให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นมาสองประการ อันเป็นสิ่งที่ทำให้ทั้งสองศาสนาเข้ามาสัมผัสกัน ประการแรก จินตภาพของชาวคริสต์ที่มีต่ออินเดีย ว่าเป็นดินแดนแห่งศีลธรรม โดยเฉพาะ

ความ „บริสุทธิ์ผุดผ่อง“ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง จินตภาพเช่นนี้ได้ก่อตัวขึ้นมา และจะยังคงฝังแน่นอยู่ในความคิด ของชาวคริสต์ต่อไป ประการต่อไปก็คือ พื้นที่ที่เปิดกว้างขึ้นในการรับความคิดทางพุทธศาสนาเข้ามา อันเนื่องมาจาก ความคล้ายคลึงระหว่างสองศาสนา แม้อาจจะเป็นในอีกร้อยๆ ปีข้างหน้าก็ตาม ถัดมาก็คือ การขยายมิติให้กับคำสอนเรื่องชีวิตมนุษย์ที่มีอยู่ในศาสนาคริสต์ ซึ่งพอจะเทียบเคียงกับฝ่ายพุทธได้ ในส่วนของการเน้นย้ำถึงเรื่องการหันหลังให้กับโลกวัตถุ และเรื่องการใช้ชีวิตสมณะแบบโยคีหรือพระ ก็จะเป็นการปูทางไปสู่การยอมรับทัศนคติเชิงพุทธ อิทธิพลแห่งตำนานโยชา ผิดก็ยังคงมีอยู่ โดยโลเป เด เวกา และ คาลเดรอน ได้นำไปเขียนเป็นบทละคร และตำนานฉบับกรีกที่ได้รับการแปลก็ยังมีผู้อ่านต่อกันมา จนถึงศตวรรษที่ 19 ในอารัมภกถาของบทนิพนธ์ มีวจีกล่าวไว้ว่า „ การที่เราต้องเตือนตัวเอง ให้ระลึกถึงอยู่บ่อยๆ และอย่างเคร่งครัดว่า ความสุขทางโลกทั้งหลาย ความรื่นรมย์ทุกรูปแบบ ความชื่นชมยินดีทั้งปวง และ ทรัพย์สินทั้งหมด ล้วนไม่มีอยู่จริง (ในบทนิพนธ์: „ล้วนสำคัญ“) และไม่จริงยั่งยืนนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เกินความจำเป็น หรือไม่จำเป็นเลย ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ตาม หรืออย่างน้อยที่สุดก็ในยุคสมัยของเรา“ (L.v. Beckedorff, S. IXf., in: Felix Liebrecht, Münster 1847) นอกจากนี้ ลีโอ ตอลสตอย ก็ได้ตีแผ่ความหมายของตำนานพระพุทธรเจ้า ไว้ในอัตชีวประวัติของตน เพื่อยืนยันการเปลี่ยนความเชื่อของตนด้วย

ภาพลักษณ์ของอินเดียที่เปี่ยมด้วยศีลธรรมและศาสนาอันสูงส่งนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่ายังคงมีอิทธิพลอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ คุณธรรมดังกล่าวนี้ได้รับการพรรณนาสรรเสริญในรูปแบบของนิพนธ์หรือयरง-นินายด้วยจอกศักดิ์สิทธิ์ ที่มีชื่อว่า การเสาะหาด้วยจอกศักดิ์สิทธิ์ ‚Queste del Saint Graal‘ ซึ่งแต่งขึ้นในยุคคริสต์ศตวรรษ 1220 ส่วนฉบับภาษาเยอรมันนั้น ปรากฏขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 15

เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า หลังจากอัศวินกาลาฮาดได้ถ้วยจอกมา และนำไปเยียวยากษัตริย์ จนหายจากประชวรแล้ว ท่านต้องนำถ้วยจอกศักดิ์สิทธิ์นั้น หลบหนีไปจากอาณาจักรลือกเรียนแห่งโลกตะวันตก เนื่องจากชาวเมืองมีความกระหายในสมบัติทางโลก โดยท่านจะต้องนำถ้วยจอกไปเก็บรักษาไว้ที่เมืองซาร์วาส ในดินแดนที่ „ไกลโพ้นติดกับพรมแดนของอียิปต์“ ซึ่งน่าจะหมายถึงประเทศเอธิโอเปีย ที่ซึ่งถือกันว่าเป็นแคว้นหนึ่งในอาณาจักร „อินเดียทั้งสาม“ อันเป็นพื้นที่ของพระโยฮันเนส ที่เมืองซาร์วาส อัศวินกาลาฮาดได้นำผืนผ้าไหมบัลดาคินมาวางเหนือแท่นบูชาแห่งถ้วยจอกศักดิ์สิทธิ์ และได้เป็นประจักษ์พยานถึงความลับอันมหัศจรรย์แห่งถ้วยนั้น จากนั้นท่านก็สิ้นชีพลง พร้อมกับคว่ำถ้วยจอกติดมือกลับไปสู่สวรรค์ ตัวละครอีกตัวหนึ่งที่แสดงถึงคุณธรรมที่ซ่อนอยู่ในเรื่องนี้ ก็คือ กษัตริย์เอ็กซีโครานด์แห่งเมืองซาร์วาส พระองค์เป็นตัวแทนมิติด้านชั่วร้ายของแผ่นดินที่ไกลโพ้น เพราะพระองค์ไม่นับถือคริสต์ และยังได้นำตัวเหล่าอัศวินผู้อารักขาถ้วยจอกมากักขังไว้ แต่ในที่สุดก่อนพระองค์จะหมดลมหายใจอยู่บนแท่นบรรทม ก็มีรับสั่งให้ปล่อยตัวอัศวินเหล่านั้นทุกคน และแต่งตั้งให้กาลาฮาดเป็นผู้สืบทอดบัลลังก์ นี่อาจจะเป็นคุณธรรมที่สะท้อนมาจากตำนานโยชาผิดที่เล่าๆ กันมา

ความเกี่ยวพันกับอินเดียปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในนิพนธ์เรื่อง ‚Jüngerer Titurel‘ แต่งโดยท่านอัลเบิร์ต แล้วเสร็จในปี ค.ศ 1269/70 ในตอนจบของเรื่องมีการนำประเด็นอินเดีย ที่ท่านวอลฟรามได้แต่งไว้ มาสานต่อ เรื่องมีอยู่ว่า เนื่องจากชาวคริสต์ในยุคแห่งถ้วยจอก เป็นผู้มิไบบาปหยาบช้า ถ้วยจอกจึงถูกนำไปรักษาไว้กับชาวคริสต์ในอินเดีย ณ ที่นั้น กษัตริย์

ไฟเรพิชประทานพิธีรับถ้วยจอกพร้อมกับเหล่าอัศวินอารักขา พระองค์ได้ประกาศให้พสกนิกรอินเดีย หันมานับถือคริสต์ และประกาศตั้งอาณาจักรแห่งพระโยฮันเนส ในเรื่องนี้ ถ้วยจอกมีความเกี่ยวข้องกับพระโยฮันเนสอยู่ประการเดียวก็คือ ถ้วยจอกเป็นผู้เลือกผู้สืบทอดตำแหน่ง และชื่อของพระโยฮันเนสคนต่อไป (ชื่อผู้นั้นจะปรากฏขึ้นบนจอก: ผู้แปล) ปรากฏว่า พาร์ซิवालได้รับเลือกให้ดำรงชื่อและตำแหน่งของพระโยฮันเนสเป็นเวลาสิบปี จากนั้นไอริสของไฟเรพิชจะเป็นผู้สืบทอดต่อไป ท่านอัลเบิร์ตก็แก้ปัญหาการสืบทอดถ้วยจอก ที่ซึ่งท่านวอลฟรามได้ทิ้งเอาไว้ ด้วยการแต่งเรื่องให้กษัตริย์ถ้วยจอก องค์ใหม่จากอินเดีย ไม่ต้องเดินทางไปมูนซาเลวเซอ แต่ให้ตัวถ้วยจอกเองกลับคืนไปสู่ดินแดนแห่งพระเจ้า

ในการบรรยายถึงอินเดีย ท่านอัลเบิร์ตได้นำเนื้อหาในจดหมายของพระโยฮันเนสมาใช้ (Interpolation B) สำหรับการเดินทางไปอินเดีย (ไม่มีการบ่งบอกจุดหมายปลายทาง) ท่านอัลเบิร์ตที่ใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่น แต่ละวันหัวข้อ ชาวถิ่นอัศจรรย์ อินเดียมีความเป็น รัฐในอุดมคติ โดยมีพระโยฮันเนสเป็นประมุขในด้านจิตวิญญาณ เราอาจคาดเดาได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐ สถาบันปกครอง กับ สถาบันศาสนา *regnum und sacerdotium* เช่นนี้ อาจอยู่เบื้องหลังการ ปกครองของธิเบต โดยองค์พระประมุขเป็นทั้งพระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองประเทศ และพระศาสนา แต่ไม่ว่าจะอย่างไร อินเดียก็คือภาพเชิงบวกเมื่อเปรียบเทียบกับอาณาจักรโรมันที่มีแต่การทะเลาะเบาะแว้งในยุคของท่านอัลเบิร์ต ทว่า เรา คงยังชี้ชัดลงไปไม่ได้ว่านี่เป็น „แผนการปกครอง“ ของรูดอล์ฟ ฟอน ฮับส์บวร์ก (ผู้ซึ่งในตอนจบได้ล้มเหลวไปพร้อมกับการ เลือกลง) ถึงกระนั้น ก็มีการนำ ทศนคติเชิงอุดมการณ์แห่งยุคร่วมสมัย ในเรื่องผู้นำที่แข็งแกร่งเข้ามาใช้ ทั้งการเมือง ภายนอก และภายใน พระโยฮันเนสเอาชนะกษัตริย์แห่งอิสมาเฮลิตันได้ ชัยชนะครั้งนี้ถือเป็นการแก้ไขความผิดพลาด จาก การที่อินเดียถูกย่ำยีโดยชาวมุสลิมในปลายศตวรรษที่ 12 ฉากที่พรรณนาการฆ่าฟันในทุ่งสนามรบ ผู้แต่งเรื่อง ‚Jüngerer Titurel‘ ได้นำมาจากบทนิพนธ์ร่วมสมัยปี ค.ศ 1247 เรื่อง ‚เรื่องเล่าจากมองโกล Historia Mongalorum‘ ของท่านโยฮันเนส ฟอน พลาโน คาร์ปินี (Johannes von Plano Carpini) นักบวชร่วมนิกายของท่านวิลเฮล์ม ฟอน รูบรุค ท่านอัลเบิร์ต เขียนเรื่องให้ชาวทาทาร์ในมองโกล กลายเป็นมุสลิม แล้วสร้างเรื่องให้เข้ากับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของอินเดีย รวมทั้ง เหตุการณ์ ความขัดแย้งระหว่างชาวคริสต์กับมุสลิมในดินแดนศักดิ์สิทธิ์

อินเดียเป็นประตูสู่สวรรค์ และไม่ได้เป็นเพียงดินแดนแห่งความรุ่มรวยล้นเหลือเท่านั้น หากแต่เป็นความสมบูรณ์ แบบทางคุณธรรมและศีลธรรมด้วย ที่นั่นไม่มีการพุดตด ไม่มีการลักทรัพย์ ปล้น โจรหลวงและความไม่เชื่อใจกัน หรือการ ทยศหักหลังและการใส่ร้ายป้ายสี (H 6972) นิยายของท่านอัลเบิร์ตจบลงด้วยการสรรณเสริญอินเดีย พร้อมกับกษัตริย์ผู้ ครองถ้วยจอกศักดิ์สิทธิ์ ณ ที่นั่น ในนิพนธ์เรื่องนี้ไม่มีการเอ่ยถึงศาสนาพุทธ แต่เนื่องจากว่า นิพนธ์เรื่อง ‚Jüngere Titurel‘ เป็นนิยายขวัญใจของนักโรแมนติก ภาพในอุดมคติจึงกลมกลืนด้วยดีกับจินตภาพความเป็นอินเดีย และภาพในอุดมคตินี้ก็ เป็นตัวกำหนดภาพของประเทศเยอรมนีในปัจจุบัน ในแง่วัฒนธรรม และความเคร่งครัดในศาสนา ตำนานโยซาไฟต์เองก็ เป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่าน ในสมัยยุคกลางตอนต้น โยฮันน์ ยาเค็อบ บ็อดเมอร์ ก็ได้ทำการเผยแพร่บางตอนออกมา เจ เจ เอ็ช เช่นบวร์ก (1743-1820) ได้ทำการคัดลอกด้วยลายมือ (ของ Hs. H) จนเสร็จ ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ 1818 ครั้งที่สอง ในปี ค.ศ 1843 และเป็นครั้งสุดท้ายจนถึงปัจจุบัน

สรุปสุดท้าย เรากำลังถกถึงปัญหาของการแยกแยะ ก็กับการนำมาผนวก การเน้นย้ำถึงความแตกต่าง หรือความคล้ายคลึง การ „ทำแบบอื่น“ และ การ „ทำแบบเดียวกัน“ ระหว่างปรากฏการณ์ทั้งสองรูปแบบ เราสามารถพบเจอการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกัน และค้นพบสิ่งที่มีร่วมกันอันหลากหลาย วลีที่ว่า „ไม่มีอะไรที่คนต่างชาติทำไม่ได้“ ก็หมายรวมถึงชาวพุทธด้วยเช่นกัน คนต่างชาติอาจเป็น พวกหัวดีคือผู้ไม่นับถือคริสต์ หรืออาจเป็นนักบุญคริสต์ก็ได้ ส่วนสิ่งใดที่จะได้ หรือไม่ได้ นำเข้ามาผนวกนั้น ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของผู้แต่งบทนิพนธ์ รวมทั้งทัศนคติ และความนึกคิดที่เปิดกว้างแค่ไหนเท่าใด ท่านวิลเฮล์ม ฟอน รูบบรูด แสดงให้เราเห็นถึง ความมุ่งมั่นอย่างรุนแรง ในการสอนศาสนา (ในทางปฏิบัติยังไม่ได้ผล) มาร์โค โปโล แสดงตัวออกมาว่าเป็น ผู้มีประสบการณ์สูงล้ำ ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาอันทรงเกียรติในสำนักพระราชวังจีน และความไว้วางใจอย่างมาก จนสามารถนำสิ่งที่ซ่อนเร้นพิศดารออกมาบอกเล่าได้ ส่วนการนำเรื่องพุทธประวัติมาผนวกแบบเต็มๆ ในตำนานโยซาฟีต ทำให้เราเห็นว่า สิ่งที่แปลกไม่ได้ถูกมองว่าแตกต่าง (เป็นอีกอย่างหนึ่ง: ผู้แปล) ทั้งนี้ก็เพราะว่า ทั้งเนื้อเรื่อง และรูปแบบการประพันธ์ในนิพนธ์ดัดแปลงเหล่านั้น ล้วนนำมาจากต้นแบบของความนึกคิดทางศาสนาคริสต์ที่ผู้แต่งคุ้นเคย แต่ความแตกต่างที่มีคุณค่าก็สะท้อนอยู่ใน อุดมคติในแง่บวกที่มีต่ออินเดีย และการเป็นแบบอย่าง แห่งความเคร่งครัดในศาสนา เมื่อใดที่ทัศนคติทั้งหลายแจ่มชัดขึ้นแล้ว มันก็จะช่วยให้เกิดคิดที่ดี และนำไปสู่การยอมรับในคตินั้น เอ็ดเวิร์ด ชาฮิด นักตะวันออกวิทยาผู้รอบรู้ ได้วิจารณ์แบบเหมารวมว่า ความมุ่งมั่นของโลกตะวันตกที่จะหาทางเข้าไปสัมผัสโลกตะวันออก และทำความเข้าใจกับมันนั้น เป็นการสำรวจวิจัยแค่เพียงด้านเดียว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงคิดว่ามันถึงเวลาแล้ว ที่เราจะต้องหันไปสำรวจในอีกทิศทางหนึ่ง